

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК: 331.658.14

ЗНАННЯ ЯК ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО Й ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*Г. П. Ляшенко, к. е. н., доцент, Університет державної фіскальної служби України,
superanna1607@gmail.com*

Стаття спрямована на розкриття ролі знань як фактору соціально-економічного розвитку сучасного суспільства. Охарактеризовано сутність категорії «знання» та форми її прояву в економічній дійсності. Показано, що у сучасних умовах господарювання знання виступають домінуючим засобом формування інтелектуального капіталу і завдяки цьому впливають як на розвиток національної економіки, так і на розвиток соціально-економічної діяльності кожної компанії. Виявлено, що особливу роль в технічному, технологічному, економічному розвитку відіграють наукові знання, так як саме вони характеризуються об'єктивністю й унікальністю, використовуються для прогнозування об'єктів і пізнання суті явищ. На основі цих знань формуються інновації, що кардинально змінюють умови і фактори виробництва.

Розглянуто особливості сучасної економіки знань і виявлено домінуюче значення в її становленні й розвитку інтелектуального капіталу. Показано, що основною відмінністю сучасних фірм від підприємств індустріальної стадії розвитку є принципово нова структура основного капіталу. Сьогодні, основний капітал фірми, країни, регіону визначається нематеріальними активами (знаннями, інформацією, навичками грамотно вирішувати як технічні, економічні, так і управлінські проблеми). Ці активи стають джерелом доданої вартості та конкурентоспроможності. Тому для розвитку економіки знань основного значення набуває освіта.

На основі дослідження особливостей становлення економіки знань в розвинутих країнах світу визначено необхідні умови для її формування. Проаналізовано можливості й перешкоди трансформації економіки України в економіку знань. Запропоновано напрями державної політики у сфері управління, фінансів і освіти, які дозволять наростити у суспільстві достатній рівень інтелектуального капіталу та створити економічні, правові й політичні умови його реалізації.

Ключові слова: знання, інтелектуальний капітал, людський капітал, організаційний капітал, споживацький капітал, інновації, емоціональний капітал, імідж, досвід, компетенції, інформація, репутація.

Постановка проблеми. Передумовою поступального соціально-економічного розвитку країни і кожного підприємства стають знання. Використання знань – це вищий етап розвитку постіндустріального розвитку. Так як знання є одним із невід'ємних елементів, які впливають на розвиток інноваційної економіки, наукових інтелектуальних послуг, формування ринку інтелектуального капіталу. Все більше вчених і практиків розглядають знання як цінний товар та інтелектуальний актив. При цьому пріоритетним напрямком діяльності сучасного гос-

подарювання є знання як рушійна сила формування інтелектуального капіталу, який при використанні може забезпечити економічне зростання підприємства (компанії) і країни в цілому, може забезпечити конкурентоспроможність як на вітчизняних так і на світових ринках. Таким чином, основним ресурсом й інструментом країни, підприємства, фірми виступають знання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На сьогодні багато вчених і фахівців розглядають поняття «знання», яке є фактором формування інтелектуального капіталу.

© 2018. G. P. Lyashenko. Published by the National Technical University Dnipro Polytechnic on behalf of Economics bulletin of the National Mining University. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted reuse, distribution and reproduction in any medium provided the original work is property cited.

Відомими авторами, які працювали над даною проблемою, є: Букович У., Уилльмс Р. [8], Гапоненко А. Л., Орлова Т. М. [3], Едвінсон Л. [6], Стюарт Т. А. [9], Бернес Э. [10], Брукінг Е. [7] та інші.

Формулювання мети статті. Метою дослідження є розкриття ролі знань як фактору соціально-економічного розвитку сучасного суспільства, надання рекомендацій щодо напрямів державної політики по нарощуванню і використанню інтелектуального капіталу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні економіка переключается із виробничого процесу на інноваційний процес, формування бренду, іміджу компанії, збереження знань і в подальшому використання їх, навчання персоналу, обмін знаннями та інше.

В усіх сферах діяльності національного господарства змінюється система цінностей, причиною цьому є знання, тому, що знання стає засобом досягнення соціально-економічного зростання. В нинішній час знання випереджає значимість засобів виробництва і природних ресурсів. За даними Світового банку в структурі національного багатства розвинених країн природні ресурси становлять 20%, накопичені матеріальні блага – 16%, а людський капітал – 64% [1]. Тобто соціально-економічний розвиток кожної фірми і країни в цілому залежить від здатності отримувати нові знання і вміти застосовувати їх в усіх сферах суспільства.

Філософський енциклопедичний словник дає таке визначення: «Знання – перевірений практикою результат пізнання дійсності, правильне її відображення у мисленні людини; володіння досвідом і розумінням, що є правильним й у суб'єктивному, й в об'єктивному відношенні і на підставі яких можна побудувати судження та висновки, що здаються досить надійними, для того, щоб розглядатися як знання» [2].

В літературі ми зустрічаємо різні види знань, але нас цікавлять наукові знання, тобто ті знання, які характеризуються об'єктивністю й універсальністю і претендують на загальне визнання. Наукові знання поділяються на:

– емпіричні (засновані на досвіді або дослідженнях і констатують якісні і кількіс-

ні характеристики об'єктів, явищ);

– теоретичні (це абстракції, схеми, аналогії, що відображають структуру і природу процесів які змінюють об'єкти). Ці знання, як правило, використовуються для прогнозування об'єктів. За допомогою теоретичних знань описуються і роз'яснюються емпіричні ситуації, тобто пізнання суті явищ.

Нові тенденції щодо поняття «знання» потребують теоретичного і практичного осмислення. Тому в останні роки з'явилося багато наукових праць, в яких розглядаються знання, як фактор, що впливає на інтелектуальний й економічний розвиток кожного підприємства і країни в цілому. Тобто, зараз можна стверджувати, що основою для розвитку економіки, формування інтелектуального капіталу є знання. Таким чином, розвиток економіки, що заснований на знаннях трансформує організацію бізнесу, змінюючи організаційні форми його діяльності. Нові форми організації націлені саме на генерацію нових знань, на обмін знаннями, на обмін досвідом. У багатьох компаніях, фірмах створюються відділи щодо управління знаннями, крім того, на сьогодні багато організацій вводять посаду директора з управління знаннями. Як свідчить економічна література у кожній компанії посада називається по-різному, наприклад, в одній компанії – директор із знань, в іншій – директор по інтелектуальному капіталу, в наступній – директор із передачі знань, але сутність одна, направляти знання й інформацію на формування благ.

Ці керівники виконують одні і ті ж основні функції, а саме:

- створюють центри НДОКР, бібліотеки, бази знань;
- досліджують інтелектуальний капітал компанії;
- формують взаємозв'язок із зовнішніми постачальниками;
- сприяють проведенню маркетингових досліджень;
- допомагають процесу створення нових знань, тощо.

Отже, людство вступає в еру знань. Науковці, дослідники нову стадію розвитку іменують по-різному, а саме: ерою інформації, цифровою ерою, золотою ерою, постін-

дустріальною ерою, економікою знань. Економіка, що засновується на знаннях – це економіка, яка перетворює знання в дохід, але в той же час вона характеризується більш високими рівнями ризику (вони, як правило пов'язані із високим темпом технічних і управлінських змін).

Таким чином, в постіндустріальній стадії розвитку змінюються характеристики суспільного господарства. У третьому тисячолітті бідні країни відрізняються від багатих тим, що у них мало знань, а також і менше капіталу, тобто традиційні фактори – земля, капітал, праця сьогодні мають другорядне значення. Сьогодні змінюється макроекономічна структура виробництва, тому що в багатьох галузях економіки процес виробництва засновується на знаннях.

Слід відзначити, що частина науки становиться особливою галуззю, яка виробляє самостійно свій продукт (наприклад, тиражування знань у вигляді нових хімічних сполучень, їх патентний захист, тощо).

На думку, авторів Гапоненко А. Л. і Орлова Т. М. економіка, що заснована на знаннях – це не тільки нова структура виробництва, але і нова структура зайнятих, і нова якість зайнятості [3]. У сучасних умовах збільшується питома вага професійної зайнятості і це стає важливою характеристикою економічного розвитку. Згідно прогнозів, в управлінні фірмами (компаніями, організаціями), бізнесом, буде збільшуватися кількість таких спеціалістів, як інженерів, технологів, конструкторів, експертів по інформаційним мережам, бухгалтерів, фахівців з маркетингу та інших. Тобто, місце невисоко кваліфікованої робочої сили займають висококваліфіковані фахівці. Творчий потенціал і його знання стають головним показником ефективності економічної системи, і ця тенденція в сучасному світі посилюється. Наприклад, у США інвестиції спрямовуються не в устаткування гірничодобувних металургійних комбінатів, а в персональні комп'ютери, ксерокси та інші засоби зв'язку, тобто саме це устаткування обслуговує процес переробки і передачі знань й інформації.

Якщо розглянути сучасні фірми, то вони від фірм індустріального розвитку відрізняються новою структурою основного капі-

талу. Сьогодні, основний капітал фірми, країни, регіону визначається нематеріальними активами (знаннями, інформацією, навичками, грамотно вирішувати як технічні, економічні так і управлінські проблеми), і вони стають джерелом добавленої вартості та конкурентоспроможності. На сучасному виробництві ефект досягається через взаємозв'язок з партнерами, застосування спеціальних нових знань, навчання персоналу. Таким чином, у сучасному виробництві головне – навчитися діяти в нових межах жорсткої конкуренції, визначити конкурентів, вміти вивчити нові запити споживачів тощо.

Для розвитку економіки знань важливе значення має освіта, яка сьогодні характеризується наявністю розгорнутих її систем. Ці системи повинні створювати сприятливі умови для безперервної освіти громадян, розвивали їх спроможність адаптуватися до вимог, які постійно змінюються. Таким чином, витрати на освіту постійно зростають, але слід зазначити, що знання є невіддільними від людини і можна сказати, що зараз зароджується новий вид соціального розширення, який заснований на інтелектуальних відносинах, а не на класових.

Отже, сьогодні виникає проблема в тому, щоб забезпечити всім однаковий доступ до якісної освіти. В економічній літературі, останнім часом, все частіше зустрічається термін «концепція суспільства, яке навчається». Сутність цієї концепції полягає в тому, що громадяни свого суспільства повинні навчатися все своє життя. У 1972 році в докладі «Навчатися існувати: мир освіти сьогодні і завтра», який підготувала Міжнародна комісія ЮНЕСКО, відображається, що освіта не є привілеєм еліти, а скоріше всього вона відноситься до всього суспільства і до кожного індивідуума. Можна стверджувати, що якісна освіта пов'язана з розвитком інновацій, а вони будуть постійно ініціювати перекваліфікацію, так як динаміка пізнання чогось нового є пріоритетом в успішному розвитку суспільства і кожної фірми окремо [4]. У нинішній час швидкими темпами розвивається науково-технічний прогрес, який призводить до скорочення «життєвого циклу» знань. І саме «життєвий цикл» знань диктує, що навчатися необхідно

безперервно, оновлювати свої індивідуальні можливості та підвищувати кваліфікацію. Концепція безперервного навчання, прийнята в 1996 році міністрами освіти країн організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), пропонує нове бачення на професійну підготовку. Згідно даної Концепції вважається, що випускники вузів будуть систематично повертатися в систему вищої освіти, для того, щоб оновити знання, навички, підвищувати освіченість з тим, щоб якісно вести професійну діяльність і впроваджувати інтелектуальні продукти та послуги.

Слід відмітити, що сьогодні рівень проникнення передових технологій в бізнес і в державний сектор в Україні є несуттєвим. Розробка і структура українського сектору досліджень і розробок не відповідає національній безпеці і потребам підприємництва на високі технології. На майбутнє розвиток економіки України залежить від розвитку науки й інновацій. Фундаментом розвитку такої інноваційної економіки (економіки знань) повинні стати: підвищення рівня інтелектуального капіталу, тому що він є одним із головних переваг України, виконання прикладних розробок по пріоритетним напрямкам, формування інноваційної інфраструктури, яка повинна з'єднуватися переважно з бізнесом, збільшення молодих кадрів у наукову сферу. Для вирішення цих проблем необхідно розвивати фінансові інститути, які могли б забезпечити фінансування інноваційних бізнес – проектів. Одним із важливих напрямків є стимулювання попиту на інновації у підприємстві, наприклад, віднесення на собівартість витрат фірм на НДОКР – це один із елементів стимулювання. Дана пропозиція дозволить досягти підвищення інноваційної активності в економіці, а потім і збільшення питомої ваги, у загальному обсязі промислової продукції, інноваційної продукції.

Отже, застосування знань є головним фактором для створення технічного і професійного потенціалу. Таким чином, в сучасний період держава повинна створити сприятливі умови для того, щоб навчальні заклади змогли застосовувати інноваційні підходи і реагувати на потреби ринку праці, якому потрібний кваліфікований інтелектуаль-

ний капітал. В зв'язку з цим необхідно звернути увагу і формувати, як це відбувається в усьому світі, системи електронної освіти. Для цього необхідно укріпити матеріально-технічну базу навчальних закладів, саме за допомогою державного фінансування.

Українська наука за роки перебудови майже зруйнована. В зв'язку з цим, з однієї сторони, майже згубили фундаментальну науку, а з іншої сторони – потенціал «прикладних» вчених став майже незатребуваним.

Наприклад, Китай, перейшовши до економічних реформ не зруйнував систему науково-технічної інформації, не зважаючи на те, що вона була скопійована із часів Радянського Союзу. В Україні за роки перебудови закрилося багато популярних науково-технічних видань, наукова література видається малими тиражами та ще стала дуже дорогою.

Ставку на інтелект, як головний фактор розвитку економіки, роблять високорозвинені країни, наприклад, Швеція. Витрати на науку тут самі високі в світі. І це дало можливість Швеції швидко розвивати нові наукоємні виробництва, наприклад високоякісні автомобілі Volvo, Saab; електротехнічну продукцію ABB; автоматизовані системи для побуту Electrolux; устаткування для харчової промисловості Alfa Laval та інші. Отже, успіх шведські фірми отримують через інтеграцію науково-технічних і виробничих підрозділів, а держава заохочує формування наукових парків при університетах. В Україні інтелектуальний потенціал, а також й інтелектуальна праця, мають не високий рівень і на це впливають такі тенденції, а саме:

- чисельність економічно активного населення знижується (на пенсію виходить післявоєнне покоління);

- підвищується попит на інженерні спеціальності (попит на них зростає як у сфері виробництва високотехнологічних товарів, так і в сфері реалізації).

Таким чином, для розв'язання вищезазначених завдань необхідно більш активно формувати ринок інтелектуальної праці. Але, для того, щоб сформувати інтелектуальний ринок праці, можна запропонувати такі пропозиції:

1. Вдосконалення системи освіти. Еко-

номіка, яка розвивається на знаннях у своїй базі має третинну освіту (середня професійна освіта, вища професійна освіта і після-вузівська освіта – докторантура й аспірантура). В кінці XX століття і на початку XXI – попит на третинну освіту підвищився. Але кількісні індикатори третинної освіти, як показують дослідження, не знаходять свого місця в економічних показниках, які б характеризували розвиток економіки і життя суспільства. Слід зазначити, що освіта потребує сьогодні модернізації, з тим, щоб її сутність відповідала вимогам ринкової економіки і щоб були рівні стартові умови до якісної освіти на всіх рівнях. Отже, Україна повинна вибрати освіту в якості пріоритету, з тим, щоб підняти її на вищий рівень в області економіки й управління виробництвом, у сфері інформаційних технологій та інженерної освіти.

2. Підсилення відповідальності державних органів влади за становище в науці. Звичайно, визначну роль держава повинна приділити розвитку фундаментальної науки в області НДОКР. Фахівець в області освіти ректор Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова академік В. А. Садовничий зазначив, що « майбутнє країни – в збереженні фундаментальної науки, високої планки університетської освіти, того інтелекту, котрий був накопичений нацією не за одну сотню років. Якщо ми втратимо науку в університетах, російська система освіти більше не буде унікальною, стане рядовою, лишиться тієї переваги, яка завжди вигідно її вирізняла» [5]. Ця думка відноситься і до України, тому, що освіта на основі фундаментальної науки стає світовою тенденцією, і як відомо, Китай свою систему освіти переводить на фундаментальну університетську освіту.

3. Підняття в суспільстві престижності науки й освіти. В першу чергу тут повинна відіграти головну роль реформа оплати праці працівників науки й освіти.

4. Все більше залучати молодь в науку. Молодь може прийти, навчатися і потім працювати в науці. Якщо під час навчання молоді науковці будуть отримувати достойну стипендію і будуть створені робочі місця для молодих фахівців, то буде розв'язана їх житлова проблема за допомогою іпотечного

кредиту і т.д.

5. Доступ громадян до освіти. На сьогодні в складному становищі знаходиться молодь села, але саме сільське господарство сьогодні потребує висококваліфікованих кадрів.

Перешкодою до розвитку вищеназваних напрямів можна назвати:

- постійно знижується освітянський й інтелектуальний рівень суспільства;
- розвал системи третинної освіти;
- проходить швидкими темпами комерціалізація вищої освіти;
- знижується престиж інтелектуальної праці.

В умовах сьогодення необхідний розвиток саме інтелектуального капіталу. Зарубіжні дослідники і практики відзначають, що незамінним капіталом організації є знання і навички її працівників. Автор Л. Прусак із компанії IBM представляє, що інтелектуальний капітал – це інтелектуальний матеріал, який зафіксований і використовується для більш цінних активів. Щодо сутності інтелектуального капіталу, то у своїй енциклопедії в 1991 році, Іоан Павло II запропонував таку тезу, що в свій час вирішальним фактором виробництва була земля, пізніше – капітал, а сьогодні – сама людина, тобто її знання, особливо наукові, а також здібності формувати взаємопов'язані і компактні організації.

Тобто можна сказати, що інтелектуальний капітал поруч з іншими видами капіталу (устаткуванням, будівлями, спорудами, тощо) є фактором виробництва, тому, що створені людиною ресурси і використовуються фірмою для виготовлення товарів, які будуть приносити їй прибуток, та при цьому задовольняти потреби споживачів. Якщо порівняти інтелектуальний капітал із фізичним капіталом, то можна відзначити, що вони між собою мають багато спільного, наприклад, обидва виникають після вкладення ресурсів в них (знань, кваліфікації, коштів) і являються ресурсом, який зберігається і поповнюється; обидва капітали підлягають зносу, наприклад інтелектуальний капітал знецінюється (знання, програмне забезпечення застарівають) і потребують витрат на своє відновлення. Але, у цих видів капіталу є і відмінності (табл.1).

Відмінності між інтелектуальним та фізичним капіталом

№	Інтелектуальний	Фізичний
1	Нематеріальна природа	Матеріальна природа
2	Результати в майбутньому	Витрати в минулому
3	Неаддитивний (формується за рахунок синергетичного ефекту)	Аддитивний
4	Комбінація вартісних і невартісних оцінок	Фінансова оцінка
5	Фірма володіє капіталом частково	Фірма володіє всім капіталом

Характеризуючи дані табл. 1 слід відмітити, що інтелектуальний капітал і фізичний мають між собою багато загальних рис, а саме: виникають при вкладенні в них ресурсів, приносять, при ефективному використанні їх, дохід, підлягають моральному зносу, а також потребують витрат на своє відновлення.

Вивчаючи праці, особливо авторів Едвінссон Л., Брукінг Є., Букович У., Уилльямс Р. та інших, слід зазначити, що вони такі поняття як «інтелектуальний капітал», «нематеріальні активи», «інтелектуальна власність» ототожнюють і вважають їх взаємозамінними [6, 7, 8].

Але, якщо розглядати дані поняття більш предметно, то можна зробити такий висновок, що у інтелектуального капіталу є така властивість, включати в свій склад і нематеріальні активи й інтелектуальну власність. Тобто, дані поняття пов'язані між собою, але не рівнозначні. Відмінність цих понять, як нам здається, відображена в понятті «інтелектуальний капітал» (приблизно 90–ті рр.), саме в той період, коли виникла необхідність використати в управлінні такі ресурси як: знання, досвід, компетенції, інформаційні технології тощо.

Отже, інтелектуальний капітал (ІК)

націлений на майбутнє, і особливо успішно може розвиватися при створенні нової продукції. Але, для цього кожне підприємство (фірма) повинна організувати дослідження і розробки, залучивши при цьому інтелектуальні ресурси та ефективно їх використовувати (тобто їх ринкова капіталізація повинна перевищувати бухгалтерську вартість матеріальних і фінансових засобів).

Таким чином, слід зазначити, що для отримання ефекту від використання ІК необхідно вміло управляти ним. Автор Стюарт Т. А. в своїй праці «Інтелектуальний капітал. Нове джерело багатства організації» підкреслив дуже важливу особливість, а саме: «Компанія не має прав власності на людський і споживчий капітал, а є їх співвласниками нарівні із співробітниками компанії (у випадку із людським капіталом) або з замовниками і постачальниками (у випадку із споживчим капіталом). Тільки визнавши факт рівноправного володіння, компанія може отримувати вигоду від управління цими нематеріальними фондами» [9].

Вивчивши наукові праці, особливо автора Стюарта Т. А., слід відзначити, що структура ІК складається із таких основних складових: людський, організаційний і споживацький капітал.

Таблиця 2

Структура інтелектуального капіталу

Складові інтелектуального капіталу		
1. Людський капітал – це знання, практичні навички, творчі здібності людини чи колективу, моральні цінності і культура праці.	2. Організаційний капітал , як правило, - це технічне і програмне забезпечення, патенти, корпоративна культура, організаційна структура.	3. Споживацький капітал або капітал відносин. Він формується на зв'язках організації з споживачами, клієнтами, маркетингові можливості тощо.

Всі складові ІК взаємодіють між собою і доповнюють один одного. Якщо, наприклад, в компанії сформований унікальний людський капітал, але це не буде гарантією того, що компанія досягне великих висот.

Щоб компанія успішно працювала, для неї необхідно сформувані організаційний і споживацький капітал. Україна володіє значним людським капіталом, а організаційний і споживацький сформовані недостат-

ньо, тому загальний обсяг ІК не відповідає вимогам сьогодення.

Для успішного розвитку підприємства (фірми) і в цілому для всієї країни ІК має важливе значення, але на сьогодні, економічна література й особливо автори Нордстрем К. і Ріддестрале не менше важливим вважають емоційний капітал. Західні вчені характеризуючи ІК, розподіляють його штучно: інтелектуальний капітал (дані, знання, інформація), а емоційний капітал (образи, цінності, емоції). Емоційний капітал дає відповіді на багато запитань, наприклад, який вигляд має фірма в очах власних працівників, клієнтів, чи позитивний в неї імідж, яким колам споживачів вона відома. Імідж – це поняття яке має відношення до управління знаннями. Поняття «імідж» ввів американець Бернейс Е. в 1955 році у своїй праці «Інженерія згоди» [10]. У будь-якої організації є імідж, незважаючи працюють над ним чи ні. Але, якщо формувати імідж орга-

нізації цілеспрямовано, то цей процес більше вигідний і не такий трудомісткий, ніж потім виправляти той несприятливий імідж, який сформувався спонтанно. Імідж компанії, як правило, формується у свідомості людей.

Таким чином, імідж має багато завдань, які можуть позитивно впливати на економічний розвиток компанії і країни, а саме:

- підвищення престижності організації (тобто, допомагає узнавати той чи інший бренд, і тим самим збільшувати обсяг продажу);
- полегшення виведення на ринок нового товару;
- підвищення конкурентоспроможності компанії (конкуренція може вестися на рівні компаній, фірм). Імідж має свою структуру, яка виділена у зарубіжній літературі (табл. 3).

Таблиця 3

Імідж компанії

Види іміджу						
Бізнес-імідж (формується ділова репутація компанії)	Візуальний імідж (формується із глядацьких почуттів)	Внутрішній імідж (культура компанії і соціально-психологічний клімат в колективі)	Соціальний імідж (формується уявлення суспільства про соціальні цілі компанії)	Імідж персоналу (різні аспекти взаємодії між членами колективу)	Імідж товару (формується із унікальних характеристик товару його якості, а також додаткових послуг, які задовольняють потреби споживачів)	Імідж споживачів товару (стиль життя, статус цільових аудиторій тощо)

Інформація таблиці 3 дає можливість звернути увагу на те, що імідж – це образ якогось явища, сукупність емоційних уявлень, які формують у споживачів систему вражень про ту чи іншу компанію. Імідж компанії повинен бути адекватним (реально відповідати існуючому образу); оригінальним (відрізнитися від інших однотипних компаній); пластичним (не бути застарілим, бути без змін); бути привабливим для теперішніх і потенційних споживачів та замовників. Іншими словами, можна сказати, що імідж – це неявні (приховані) знання, які формуються про компанію чи країну у зовнішніх контрагентів.

Вивчаючи поняття «імідж» слід зазначити, що його можна розглядати як фактор вартості. Наприклад, щоб товар купили, він повинен мати більші переваги (технічні,

економічні, психологічні), ніж товар конкурента. Тобто, можна відмітити, що прийшов час нового підходу до підвищення вартості компанії, і як практика показує, на це впливає харизма перших осіб (управлінців) компанії, привабливість її стратегії. На практиці важко виділити ту частину вартості, яка виникла із появою іміджу, але закордонні компанії знаходять вихід із даної ситуації, вони свої витрати по іміджу закладають у ціну товару, які безумовно підвищують її. Такі моменти у закордонних престижних компаній, ввійшли в практику, і такі інвестиції стали високорентабельними, тобто споживачі оплачували «ціну іміджу» на відчуття відносної статусності свого придбання. Таким чином, імідж стає способом управління суспільної довіри і до компанії, і до ціни, яка функціонує на ринку даної компанії.

Імідж, порівнюючи із раціоналізацією виробничих витрат, стає більш пріоритетним об'єктом інвестицій. Емоційний капітал може дати багато відповідей на інші запитання, що пов'язані із соціально-економічним розвитком кожної компанії, країни.

Отже, слід відмітити, що фундаментом емоціонального капіталу є ідеї, мрії, репутація, імідж, і саме ці складові є інструментом перетворення інтелектуального капіталу в конкурентні переваги тому, що він формує нові знання, які на сьогодні відіграють головну роль у соціально-економічному, інноваційному розвитку будь-якої країни і компанії. Ситуація, яка склалася сьогодні в Україні – це недостатньо вкладається інвестицій в освіту, науку, з іншого боку – створився дефіцит інженерних спеціальностей. А інноваційний шлях розвитку потребує інженерів як у виробничому процесі, так і в інших сферах (наприклад, торгівля, легка, харчова промисловості, сільське господарство та інші).

Висновки. Формувати економіку на знаннях неможливо без державної підтримки. Державна політика повинна дати суспільству вільний доступ до відповідних знань й інформації, підтримувати фундаментальні наукові дослідження, створювати сприятливі умови для розвитку незалежних засобів масової інформації, тощо. У випадку виконання вищезазначених проблем знання для розвитку економіки можуть принести такі основні позитивні результати:

- знання перетворюються в основний продукт виробництва;
- інформаційні технології будуть формувати базу технологічного укладу;
- інтелектуальні здібності людей стануть основою багатства фірми, країни;
- чисельність людей зайнятих творчою працею збільшиться.

Література

1. World Bank Annual Review of Development Effectiveness 2008 : Shared Global Challenges Annual Review of Development Effectiveness 2008 : Shared Global Challenges <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6553>
2. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди: [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ : Абрис, 2002. – Т.VI. – 742 с.

3. Гапоненко А. Л. Управление знаниями. Как превратить знания в капитал? / А. Л. Гапоненко, Т. М. Орлова – М. : Изд-во Эксмо, 2008. – 400 с.

4. Third World Conference on Adult Education. Final Report. Tokyo, 25 July – 7 August 1972. – Tokyo: UNESCO, 1972. – 101 p.

5. Садовничий В. А. О будущем российского образования / В. А. Садовничий // Московская правда. – 2004. – 28 сентября.

6. Edvinsson L. Accounting, Empirical Measurements and Intellectual Capital. – www.emerald-library.com.

7. Брукинг Е. Интеллектуальный капитал / Пер. с англ. Под редакцией Л. Н. Ковалик. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.

8. Брукович У., Уильямс Р. Управление знаниями: руководство к действию / Пер. с англ. – М. : ИНФРА – М., 2002. – Т.XVI. – 504 с.

9. Стюарт Т. А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организации / Т. А. Стюарт // пер. с англ. В. А. Ноздриной. – М. : Поколение, – 2007. – 368 с.

10. Бернес Э. Инженерия согласия // ПОлис. Политические исследования. – 2013. – № 4. – С. 122–131.

References

1. World Bank Annual Review of Development Effectiveness 2008: Shared Global Challenges Annual Review of Development Effectiveness 2008 : Shared Global Challenges <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6553>

2. *Filosofskyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Philosophical Encyclopedia Dictionary / NAN Ukrainy, In-t filosofii imeni H. S. Skovorody: [redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in.]. – Kyiv : Abrys, 2002. – T.VI.–742 p.

3. Haponenko A. L. *Upravlenie znaniyami. Kak prevratit znaniya v kapital?* [Knowledge management. How to turn knowledge into capital?] / A. L. Haponenko, T. M. Orlova. – M. : Izd-vo Eksmo, 2008. – 400 p.

4. Third World Conference on Adult Education. Final Report. Tokyo, 25 July – 7 August 1972. – Tokyo: UNESCO, 1972. – 101 p.

5. Sadovnichiy V. A. *O budushchem rssiyskogo obrazovaniya* [About the future of Russian education] / V. A. Sadovnichiy // Moskovskaya pravda. – 2004. – 28 sentyabrya.

6. Edvinsson L. Accounting, Empirical Measurements and Intellectual Capital. – www.emerald-library.com.

7. Bruking E. *Intellektualnyy kapital* [Intellectual capital] / Per. s angl. Pod redaktsiey L. N. Kovalik. – SPb. : Piter, 2001. – 288 p.

8. Brukovich U., Uiliams R. *Upravlenie znaniyami: rukovodstvo k deystviyu* [Knowledge Management: A Guide to Action] / per. s angl. – M. : INFRA–M., 2002. – Т.XVI. – 504 с.

9. Styuart T. A. *Intellektualnyy kapital. Novyy istochnik bogatstva organizatsii* [Intellectual capital.

ЗНАНИЯ КАК ФАКТОР ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО И ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Г. П. Ляшенко, к. э. н., доцент, Университет государственной фискальной службы Украины

Статья направлена на раскрытие роли знаний как фактора социально-экономического развития современного общества. Охарактеризованы сущность категории «знание» и формы ее проявления в экономической действительности. Показано, что в современных условиях хозяйствования знания выступают доминирующим средством формирования интеллектуального капитала и благодаря этому влияют как на развитие национальной экономики, так и на развитие социально-экономической деятельности каждой компании. Выявлено, что особую роль в техническом, технологическом, экономическом развитии играют научные знания, так как они характеризуются объективностью и уникальностью, используются для прогнозирования объектов и познания сущности явлений. На основе этих знаний формируются инновации, кардинально меняют условия и факторы производства.

Рассмотрены особенности современной экономики знаний и выявлено доминирующее значение в ее становлении и развитии интеллектуального капитала. Показано, что основным отличием современных фирм от предприятий индустриальной стадии развития принципиально новая структура основного капитала. Сегодня, основной капитал фирмы, страны, региона определяется нематериальными активами (знаниями, информацией, навыками грамотно решать как технические, экономические, так и управленческие проблемы). Эти активы становятся источником добавленной стоимости и конкурентоспособности. Поэтому для развития экономики знаний основное значение приобретает образование.

На основе исследования особенностей становления экономики знаний в развитых странах мира определены необходимые условия для ее формирования. Проанализированы возможности и препятствия трансформации экономики Украины в экономику знаний. Предложены направления государственной политики в сфере управления, финансов и образования, которые позволят нарастить в обществе достаточный уровень интеллектуального капитала и создать экономические, правовые и политические условия его реализации.

Ключевые слова: знания, интеллектуальный капитал, человеческий капитал, организационный капитал, потребительский капитал, инновации, эмоциональный капитал, имидж, опыт, компетенции, информация, репутация.

KNOWLEDGE AS A FACTOR OF INTELLECTUAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

G. P. Lyashenko, Ph. D (Econ.), Associate Professor, University of the State Fiscal Service of Ukraine

The article is aimed at the disclosure of the role of knowledge as a factor in the socio-economic development of modern society. The essence of the “knowledge” category and the form of its manifestation in economic reality are characterized. It is shown that under current conditions of management, knowledge is a dominant means of forming intellectual capital, and as a result, it influences both the development of the national economy and the development of the socio-economic activity of every company. It is revealed that scientific knowledge plays a special role in technical, technological and economic development, since they are characterized by objectivity and uniqueness and are used for prediction of objects and disclosure of the essence of phenomena. On the basis of this knowledge, innovations are formed which fundamentally change the conditions and factors of production.

Features of modern knowledge-based economy are considered, and the dominant significance of intellectual capital is revealed as a major influential factor for its formation and development. It

is shown that the main distinction of modern firms from enterprises at the industrial stage of development is a fundamentally new structure of fixed capital. Today, the fixed capital of a firm, country, and region is determined by intangible assets (knowledge, information, skills that competently solve technical, economic and managerial problems). These assets are a source of added value and competitiveness. Therefore, education is of paramount importance for the development of knowledge-based economy.

On the basis of the study of the specifics of knowledge-based economy formation in developed world countries, the necessary conditions for its formation are determined. The possibilities and obstacles of transformation of the Ukrainian economy into knowledge-based economy are analyzed. The directions of state policy in the field of management, finance and education are proposed, which will allow raising sufficient level of intellectual capital in the society and creating economic, legal and political conditions for its realization.

Keywords: knowledge, intellectual capital, human capital, organizational capital, consumer capital, innovations, emotional capital, image, experience, competence, information, reputation.

Надійшла до редакції 07.12.18 р.